

MASARYK UNIVERSITY

VZDĚLÁVACÍ POLITIKA

EVSE 01. 11. 2017

gabriela.vacekova@econ.muni.cz

Obsah přednášky

- Vzdělávací politika
- Vzdělávání jako veřejně poskytovaný statek
- Význam vzdělávání
(ekonomické a společenské přínosy)
- Lidský a sociální kapitál
- Vzdělávací systém v ČR

Zdroje informací o vzdělávání a školství

Základní legislativa upravující oblast školství:

- ❑ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (**školský zákon**) *ve znění účinném od 1. 1. 2017 do 31. 8. 2017*
- ❑ **Zákon** ze dne 2. března 2016, kterým se mění zákon č. 111/1998 Sb., **o vysokých školách**
- ❑ Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních
- ❑ Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících
- ❑ Zákon č. 306/1999 Sb., o poskytování dotací soukromým školám, předškolním a školským zařízením
- ❑ Zákon č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání

Zdroje informací o vzdělávání a školství

❏ **Základní studijní text** (→ složka v IS)

- ❏ Education at a Glance 2016. OECD Indicators.

- ❏ <http://www.msmt.cz/>

- ❏ <http://www.msmt.cz/rozcestnik-skolskych-portalu>

- ❏ <http://www.czso.cz>

- ❏ http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/index_en.php

- ❏ <http://www.oecd.org/education/>

Vzdělávací politika (VPL)

❑ Co je vzdělávací politika?

❑ Různé definice a vymezení, napr.

„Souhrn formálních i neformálních pravidel, norem a praktik, které řídí a ovlivňují jednání jednotlivců a institucí v oblasti vzdělávání“
(Veselý, A., 2006)

❑ „Trojdimenznost“ politiky: *polity – politics – policy*

❑ Vzdělávací vs. školská politika

School Policy

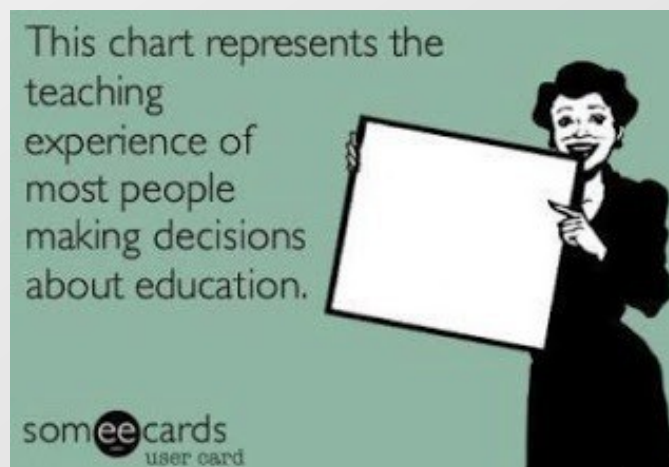
❑ Různé úrovně VPL

❑ globální – nadnárodní – národní – regionální – lokální – školy - třídy

❑ Vzdělávací politika jako praktická činnost vs. vědní obor

Akteři ve vzdělávací politice

- zvolení politici (*ústavní činitelé, primátoři, starostové...*)
- školská administrativa (MŠMT, ČŠI, ředitelé škol)
- učitelé & jejich organizace
- rodiče & asociace rodičů („choice“ & „voice“)
- studenti
- církve
- zaměstnavatelé
- experti

Lidský kapitál (LK)

řada definic

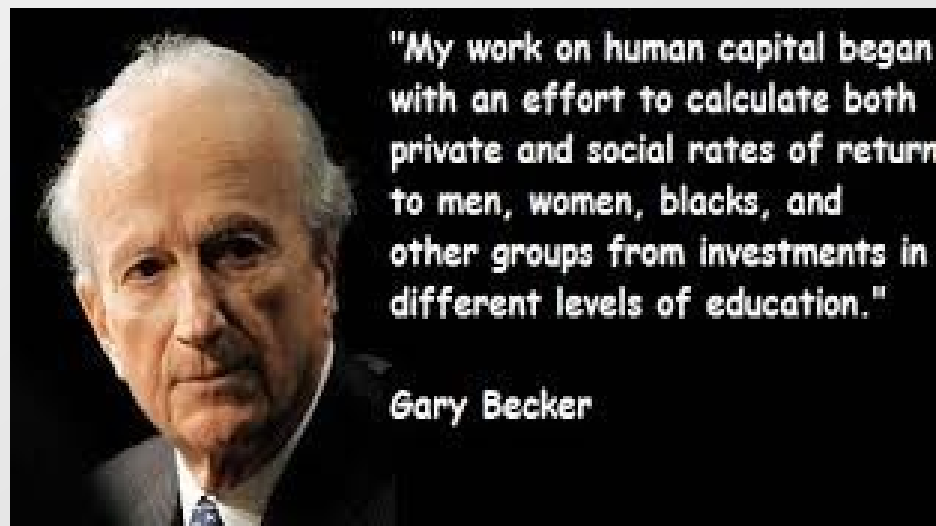
„**znalosti, schopnosti, dovednosti (včetně zdravotních a fyzických schopností) získané prostřednictvím školního a dalšího vzdělávání, sportovních a podobných aktivit, rodinnou výchovou apod., kterými disponují jednotliví členové společnosti.**“ (G. Becker)

význam LK – již v 18. stol. (A. Smith)

Teorie LK rozpracována

ve 2. pol. 20. stol

- investice do vzdělávání → vyšší budoucí příjem & produktivita
- odložení spotřeby (příjmu) ve prospěch studia → zvýšení celoživotního příjmu

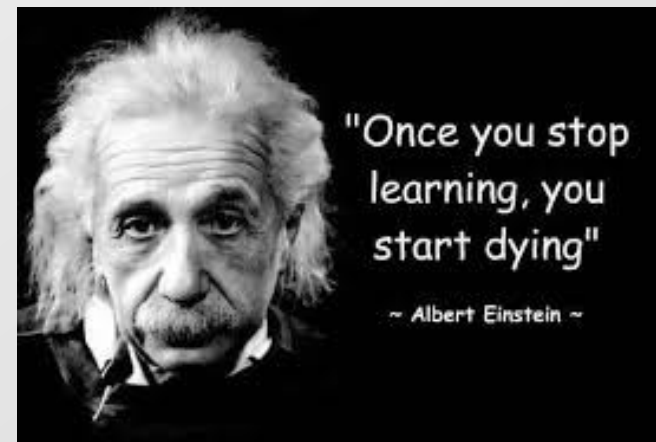

Individuální a společenské náklady a výnosy ze vzdělání

	Individuální	Společenské
Náklady	Přímé Výdaje do vzdělávání přímé (výdaje za učebnice, studijní materiály, apod.)	Přímé Výdaje do vzdělávacího systému
	Nepřímé Ušlá mzda, čas strávený výukou	Nepřímé Ušlé příjmy na daních
Výnosy	Přímé Vyšší příjem	Přímé Vyšší daňové příjmy
	Nepřímé Vyšší statut, nižší riziko nezaměstnanosti	Nepřímé Nižší výdaje na sociální dávky Lepší zdravotní stav, nižší kriminalita, ekonomický růst

Jak vzdělávání ovlivňuje?

- ❏ faktory ovlivnitelné vzděláváním a mající potenciál ovlivnit jednotlivé domény našeho života:
 - ❏ vlastní sebehodnocení, orientaci na budoucnost, schopnost vypořádávat se s problémy, postoje a hodnoty, komunikační schopnosti, pracovní trh, příjem a bohatství (Schuller et al., 2000)
- ❏ lidský kapitál a **sociální kapitál**
= síť vazeb s druhými lidmi,
hodnoty a normy

Ekonomické a sociální výstupy vzdělávání

	Soukromé	Veřejné
Peněžní	Výdělek, příjem, bohatství Produktivita	Daňové výnosy Náklady na sociální transfery Náklady na zdravotní péči
Ekonomické		
Nepeněžní	Zdravotní stav Životní spokojenost	Sociální soudržnost Důvěra Fungující demokracie Politická stabilita
Sociální		

Společenská angažovanost

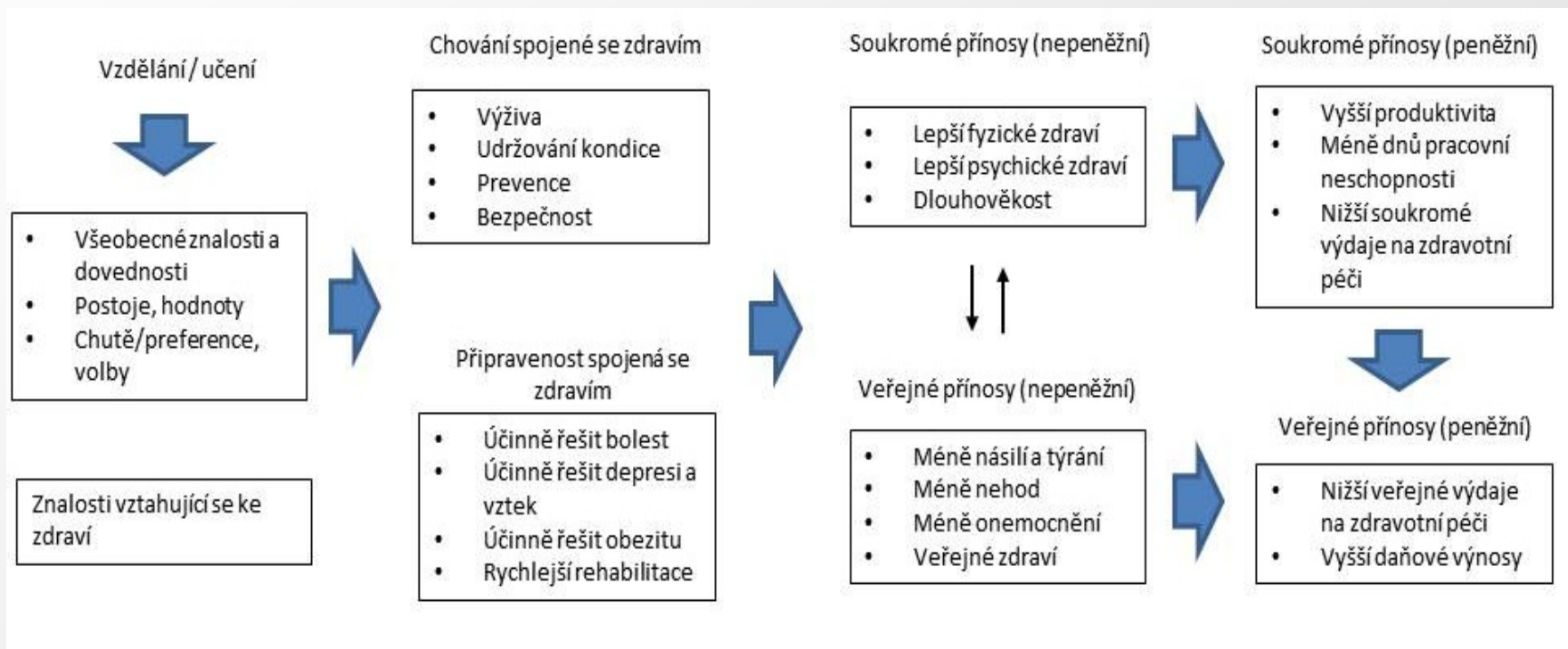
- politická participace
- volební účast
- občanská participace
(neusiluje o změnu ve veřejné politice; např. dobrovolnické aktivity)
- sociální soudržnost a důvěra ve společnost
- význam obsahu vzdělávání (kurikula) – např. silný vztah občanských znalostí žáků a plánované účasti ve volbách
- význam pedagogických metod – důležitost otevřenosti diskuzí o politických tématech

Zdraví jako přínos vzdělávání

- ☒ zdraví = „stav úplné tělesné, psychické a sociální pohody a nikoli pouze nepřítomnost nemoci či slabosti“ (WHO, 1946)

Obr. Základní prvky, které spojují učení se zdravím

Oblasti zdraví, na které má vzdělávání vliv

➤ **přímé efekty**

- úmrtnost, tělesné zdraví, psychické zdraví a subjektivní pocit životní pohody (well-being), vlastní hodnocení zdraví a mezigenerační efekty vzdělání

➤ **chování související se zdravím**

- kouření, konzumace alkoholu, obezita, fyzická aktivita, konzumace ovoce a zeleniny, využívání zdravotnických služeb..

➤ **nepřímé efekty (role okolí)**

- rodinné prostředí, životní prostředí, pracovní...

Vzdělání a kriminalita

Obr. Srovnání vzdělanostní struktury obyvatelstva a vězňů v ČR

Vzdělání	Vzdělanostní struktura obyvatelstva ČR (v %)	Vzdělanostní struktura vězňů v ČR (v %)
bez vzdělání	0,5	0,2
základní (vč. neukončeného)	18,5	46,2
střední bez maturity	34,9	40,3
střední s maturitou (vč. nástavbového a vyššího odborného)	32,9	11,9
vysokoškolské	13,2	1,4

Zdroj: Řezáčová (2013) - READER

Vzdělávání a trh práce

- ekonomické přínosy jednotlivce ze vzdělávání: vyšší očekávané příjmy, nižší riziko ztráty zaměstnání a lepší prac. místo
- primární a sekundární trh práce
- lidé s nižší kvalifikací více ohroženi dlouhodobou nezaměstnaností
 - společ. důsledky: nevyužití LK, nižší výnos na daních, vyšší sociální dávky, zhoršení zdraví, kriminality...
 - indiv. důsledky: snížení životní úrovně, změna vnímání času, ztráta statusu, zhoršení rodinných vztahů, zdraví...
- specifická míra nezaměstnanosti – jeden z hl. ukazatelů TP

Vzdělávací politika a politika zaměstnanosti

- *Podmínky efektivního využití LK (opak.):*
 - flexibilní trh práce
 - flexibilní školství
 - celoživotní vzdělávání
- úzká propojenost obou politik
- (ne)flexibilita školství
 - míra nezaměstnanosti absolventů škol
 - délka hledání prvního zaměstnání
 - podíl absolventů na rekvalif. kurzech
 - profese absolventa neodpovídající jeho vzdělání

Vzdělávání jako veřejně poskytovaný statek

- ❏ **Veřejné statky**
- ❏ PGs jako jeden z případů **selhávání trhu** ...-> vláda by měla vytvořit optimální podmínky pro produkci a zabezpečování PGs
- ❏ institucionální kritérium dělení statků
 - *Jak jsou produkovány a financovány?*
 - ❏ statky tržní a netržní / polotržní
- ❏ ekonomické kritérium – podle charakteru spotřeby
 - ❏ statky veřejné – smíšené – soukromé
- ❏ **Čisté veřejné statky** (PPGs)
 - ❏ nerivalita & nevylučitelnost
 - + nedělitelnost

Vzdělávání jako veřejně poskytovaný statek

- ❏ Veřejné vs. veřejně poskytované statky
 - způsob alokace vs. objektivní vlastnosti statku
- ❏ **veřejně poskytované statky**
 - nenulové MC spojené se zvýšeným počtem spotřebitelů
- ❏ vzdělávání nemá podstatu PPG
(snadnost vyloučení + MC poskytování $\neq 0$)
- ❏ základní vzdělávání = „statek pod ochranou“ (=PPG)
- ❏ VŠ vzdělávání – vyloučení možné (na základě úrovně znalostí)

→ *Proč by vzdělávání mělo být financováno a poskytováno veřejně?*

Ekonomika školství

- MŠMT z rozpočtu kapitoly 333 zabezpečuje financování jednotlivých školských úseků.
- Největší objem finančních prostředků směřuje do oblasti **regionálního školství**.
- Druhou nejvýznamnější položkou rozpočtu kapitoly 333 jsou výdaje na dotace pro vysoké školství.

Financování region. školství v ČR

- vzdělávání bezplatné s výjimkou MŠ a VOŠ
- školství v ČR financováno v rozhodující míře z veřejných rozpočtů
- výdaje na školství cca 10 % státního rozpočtu ČR (65 % kapitoly MŠMT tvoří výdaje na regionální školství)

- od r. 1992 **normativní financování**
- normativ = stanovený jednotkový neinvestiční výdaj na žáka
- republikové a krajské normativy
- PO zapsaná ve školském rejstříku (výjma JŠ s právem SJZ) může žádat o dotaci ze SR

Klasifikace ISCED

ISCED 2011	Typ vzdělávání	V ČR se realizuje	ISCED 97
0	Vzdělávání v raném dětství	Mateřské školy – úroveň 02 (preprimární vzdělávání)	0
1	Primární	První stupeň základní školy	1
2	Nižší sekundární	Druhý stupeň základní školy	2
3	Vyšší sekundární	Střední školy, konzervatoře	3
4	Postsekundární nezahrnuté do terciárního	Nástavbové studium, zkrácené studium pro získání středního vzdělání s výučním listem nebo maturitní zkouškou	4
5	Terciární - krátký cyklus	Vyšší odborné vzdělávání na VOŠ	5
6	Bakalářský nebo ekvivalentní stupeň	Bakalářské studium na vysoké škole	
7	Magisterský nebo ekvivalentní stupeň	Magisterské studium na vysoké škole	
8	Doktorský nebo ekvivalentní stupeň	Doktorské studium na vysoké škole	6

Předškolní vzdělávání

☒ ISCED 02 (dříve ISCED 0)

- ☒ realizuje se v MŠ, zpravidla děti 3-6 let (poslední rok bezplatný)
 - ☒ cíl: vytváření předpokladů pro další studium + vyrovnání rozdílů
 - ☒ legislativní úprava: školský zákon + vyhláška MŠMT o předškolním vzdělávání (počet přijatých dětí, úplata...)
 - ☒ Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (hlavní požadavky, podmínky a pravidla)
-
- ☒ rané vzdělávání spojováno s lepším výkonem v následujících stupních vzdělávání (lepší výsledky v PISA)
 - ☒ ve většině OECD zemí začíná vzdělávání před 5. rokem

Povinná školní docházka

- ☒ zahrnuje vždy primární a nižší sekundární vzdělávání, ve většině OECD zemí i vyšší sekundární programy
- ☒ v ČR po dobu 9 let / do max. 17 let
- ☒ 1. stupeň (úroveň 1 v ISCED 2011) a 2. stupeň (úroveň 2)
- ☒ povinnost zákonného zástupce přihlásit dítě k PŠD
- ☒ individuální vzdělávání („domácí škola“)
- ☒ základní vzdělání vs. základy vzdělání

Povinná školní docházka (II)

- školský zákon + vyhlášky MŠMT
 - o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky,
 - o organizaci školního roku,
 - o základním uměleckém vzdělávání
- Rámcový vzdělávací program pro ZŠ
- ZŠ vzdělání bezplatné s výjimkou církevních & soukr. ZŠ
- nejčastěji zřizovatelem obec

Povinná školní docházka (III)

	Věk zahájení PŠD	Věk ukončení PŠD	Počet let s univerzálním přístupem ke vzdělávání	Věk s univerzálním přístupem ke vzdělávání	% účastníků se vzdělávání ve věku 3-4	% účastníků se vzdělávání ve věku 5-14
ČR	6	15	13	5 – 17	72	98
OECD	6	16	13	4 – 16	74	99
EU 21	6	16	14	4 – 16	81	98
Maďarsko	5	18	13	5 - 17	84	98

Zdroj: Education at a Glance, 2016

Střední vzdělávání

- úroveň 3 v klasifikaci ISCED 2011
 - střední vzdělání
 - střední vzdělání s výučním listem
 - střední vzdělání s maturitní zkouškou
- SŠ mohou poskytovat rovněž postsekundární neterciární vzdělávání - nástavbové + zkrácené studium
- školský zákon + vyhlášky MŠMT
- bezplatné (výj. církevní soukromé SŠ)
- nejčastěji zřizovatelem kraj (68 %)

Střední vzdělávání (II)

☛ EaG 2016:

- ☛ rostoucí zájem o odborně zaměřené obory
- ☛ ukončeny většinou vyšší sekundární nebo postsekundární kvalifikací
- ☛ přibližně v 1/3 OECD zemí více než 50 % studentů ve vyšším sekundárním stupni vzdělávání má odborně zaměřené studium (v ČR přes 70 %)
- ☛ ve zbýv. 2/3 více než 50 % studentů ve všeobecném sekundárním vzdělávání
- ☛ ČR nejvíce studentů zapsaných v odborném vyšším sekundárním vzdělávání (přes 50 %)

Vyšší odborné vzdělávání

- ☒ úroveň 5
- ☒ VOŠ od š.r. 1995/96
- ☒ 3 – 3,5 roku, DiS.
- ☒ terciární stupeň,
ale upravuje školský zákon + vyhláška MŠMT o vyšším odborném vzděl.
- ☒ akreditace MŠMT (Mzdrav, MV)
- ☒ vzdělávání poskytováno za úplatu
- ☒ veřejné, státní, soukromé a církevní

Vysoké školství

- ❑ Bc. studium (úr. 6 v ISCED 2011), Mgr. studium (úr. 7), Ph.D. studium (úr. 8)
- ❑ upravuje zákon o vysokých školách
- ❑ VŠ pr. osoby – ak. práva a slobody
- ❑ VŠ univerzitní a neuniverzitní
- ❑ vlastní vnitřní předpisy & samosprávné orgány
- ❑ státní správu vykonává pouze MŠMT, studijní programy akreditovány MŠMT (stanovisko Akreditační komise)
- ❑ EaG 2016: ca. 60 % mladých lidí vstupuje do terciárního vzdělávání, ca. 3 % do doktorského

Školy mimo ISCED a školská zařízení

- ZUŠ
- Jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky

- Školská zařízení
 - pro další vzdělávání pedagog. pracovníků
 - poradenská zařízení
 - výchovná a ubytovací
 - ...

- vše upravuje školský zákon

Neformální vzdělávání

- ❏ „*Neformální vzdělávání se uskutečňuje **mimo formální vzdělávací systém** (formální vzdělávání vede k dosažení určitého stupně vzdělání doloženého certifikátem, např. vysvědčením, diplomem) a **nevede k ucelenému školskému vzdělání.***
- ❏ *Jedná se o **organizované výchovně vzdělávací aktivity** mimo rámec zavedeného oficiálního školského systému , které zájemcům nabízí záměrný rozvoj životních zkušeností, dovedností a postojů, založených na uceleném systému hodnot.*
- ❏ *Tyto aktivity bývají **zpravidla dobrovolné.***
- ❏ ***Organizátory** jsou sdružení dětí a mládeže a další nestátní neziskové organizace (NNO), školská zařízení pro zájmové vzdělávání – především střediska volného času, vzdělávací agentury, kluby, kulturní zařízení a další.“*

Education Policy Book Club

Jak „vyrobit“ chytré děti:
Finský, jihokorejský a polský „recept“

Ripleyová jeden rok cestovala mezi těmito třemi zeměmi a vedla rozhovory s jejich ministry školství, odborníky na vzdělání, učiteli, žáky i rodiči.

Z nashromážděného materiálu pak vznikla její kniha **The Smartest Kids in the World: And How They Got That Way**, kterou deník The New York Times zařadil mezi sto nejpozoruhodnějších roku 2013.

NEW YORK TIMES BESTSELLER

“A startling amount of insight.” —*The Economist*

the
smartest
kids in
the world

and how they got that way

amanda ripley

author of *The Unthinkable*

Děkuji za pozornost!

gabriela.vacekova@econ.muni.cz